դարուած , չինաց և կիրճերու դար մը պիտի ներկայացունէ . Այսն ուսանողուածը պիտի տայ արդարային , որն որ խոսքը պիտի դառնէ . արդարը անիրաւ և անիրաւը արդար պիտի ճանչնայ : Մինչ դեռ այսպէս համոզուած էր , և անձ ուրիշ պատմութիւն մը 'ևս պիտի կարդայ , ուր նոյն իսկ արդար կարծածը անիրաւի ամբաստանել անկարողութեան և անիրաւ կարծածը յայտնապէս յաղթանակներով արտաքսուած պիտի գտնայ , Հինայրութեան հաւատոյ . անկասկած չէ որ անձամբ տեսածներովը դատէ, և որը չէ . ուրիշ ձայն չի մնար բայց եթէ հաւանականութեանց աղօթքին քննել . ասով իր մտքին տարակոյսը փարատել և գաղափար մը վրայ հաստատուիլ , բայց անոր դատած ճշմարտութեան մէրայ ո՞վ պիտի վստահի քանզի այն պէտք կարծեաց վրայ հիմնուած է : Եթէ ականատեսը կը խարդախէ , ականջալուրը կը սխալի , ուրեմն ո՞ր դատծն ալ ապացուցութեան կարօտ է և քննելի դատողութեան արժանաւոր : Միթէ մի՞նչ ընենք , մի թէ հնարաւոր է այսպէս ներուն մէջէն ճշմարտութիւն գտննալ : մի թէ մարդիկ դատապարտուած են միշտ անորոշութեան մէջ մնալ : մի թէ փնտռած արդարը իր իրաւունքէն զրկուած պիտի մնայ , ու հաստատութիւնը զայն անիրաւ պիտի կարծէ և անիրաւը անպատիժ մնալով պիտի յաղթէ : Ոչ , ատուածութիւնը անկողմ նախ է պատմելին հարցում , որ անշուշտ կը գտնուի և պէտք է ըլլալ յայտնի է . արդարին իրաւունքն ալ նոյն իսկ արդարին դիրքին ու շարժումին օր մը կը ճանչնայ հաստատութիւնը և զինքը իր անկումէն կը բարձրացունէ , իսկ անիրաւը իր խղճին տագնապն ունի . Հերիք այն , ինքն 'ի պատիժ , և յաղթերջանկութեան . Եթէ մեր խղճերն զմեզ չմեղադրեն , համբերութիւն ունինք Աստուծոյ քով : »

Ի. Յ[illegible] .

ՁԱՅՆԸ

ՄԱՕՒՐԻԿ ԵՒ ԶԱՐԴԱՐԵՑՆ

Ձայն բարձրացաւ 'ի գլուխ նոցա հնչէր մուրիին
Ձայն 'ի սրտէ զարմանալով այն թշուառին .
« Քի՞նչ պէրմանէ . ընդ ձեռս ձեզ փոխադարձ » .
Գոչէր անդուլ արդահատէր պատուամի հայ .
« Զի՞ շատ աչքս այր մուրացիկ հեծեծ թշուառ » .
Անդէն ձայն եւս 'ի խուռնէն ող անպարտական :
« Առ՞ ի՞նչ այդպէս բաց որտատ տարապայմանին .
« Պատգամ կարդաս յԱթենացւոց , դու հանրութեան :
« Մի՞ կայ ձանձրոյթ 'ի բաղմամբոխ հրապարակի
« Տաղտուկ ձայնիւ պարփակութեան մի պղտորեր .
« Զի քեզ ոչ ոք անուր երբեք յիմարութեամբ .
« Ահա և յինչոց քերէ պէտէառ զքեզ շուտով » :
Իսկ մուրացիկն արհամարհ ոչ ի զարմանս .
Ոչ այնպէս յապաւնակէաց . տայր պատասխանի .
« Ոչ հանրութեան ունի ձանձրոյթ , ձայն իմ' , ասէր ,
« Եւ ոչ զուարճ խախաղարհնուրդ կեանքէր .
« Նա՝ ոչ պատգամ՝ յԱթենացւոց կարգամ՝ վճիռ .
« Եւ ոչ հիգիս թափառելոյ է ինչ անիր .
« Այլ հանրութեան այդ պիտանի եւ անպայման .
« Զինչ պէրմանէ ընդ ձեռս զինուոր » :
Նա զայս ասաց , լռելեալ եւ ընդ ժամին

Արշալուսանայր. դողէր կրկին զիւր բան նախկին.
Բայց Հարցափորձն անդէն կալաւ զոյն 'ի դալուկն.
Գաղտնացեալ խոկայր ներքուստ գայթել գարան:
Եւ առ վայր մի կայր մնայուն անդ 'ի կանգուն,
Անկաւ 'ի չու. ձեռս ընդ ձեռն դիմեաց 'ի տուն,
Ի ծածկախուստ մերթ գլորումն չէր նմա փոյթ.
Մտեալ 'ի քիրսն գտեալ արագէր նա անձանձրոյթ,
Մերթ ամեհի ասպարան ձի փըռնչեալ
Ցուրտ քայլեցն հողն 'ի ներքոյ անկացուցեալ,
Գետնոյն փութայ. չղձան առնէր 'ի պողոտայն
Ի պանդխտութեան աչաց մարդկան միանգամայն.
Երբ զառաջինն խուսափայր մուտ 'ի տուն իւր
Ընթացաւ զիւր կատարել ըղձադիւր.
Զամենայն ջանս էած 'ի գործ նա վաղ ընդ փոյթ
Զազգական անձեղ կենախնդրել սրտիւ անդուլթ:
Թոյն դառնութեան էր ատանդակ գործոյն լրման
Ի նըկանակ խառնեալ փութով արուեստական.
Եւ ընտանեացըն պատուիրեալ ստուգիւ հրաման
Տալ զնկանակն այն մուրացկին թափառական:
Այն մուրացկին ձայն արձակող բան 'ի բերան
« Զինչ ձերմանէս ընդ անձն հնչէ », կարդայ միայն,
Նմա տային զայն անծանօթ ընկանակն.
Հրաւիրեալ 'ի ներքս 'ի տուն ըսկարատեանն:
Այսպէս եղեալ հարկ 'ի վերայ անհրաժեշտ,
Բայց յայնցանէ արտէր զկարգաւորդ իւր անպարկեշտ,
Կուրացուցեալ զաչս հոգւոյն նա կամովին,
Եւ կամապաշտ սիրտն ապառաժ էր ըղնային:
Մինչ 'ի տուն անդ մուրացկանին այն կալուածան
Ըմպաւէին ունկըն եղեալ ամենեքեան,
Յանկարծ ահա ձայն աղքատին յայտ յանդիման
Ի ձայն քաղցր հնչէր մեղմիւ երգն 'ի բերան:
Աճապարեալ տանեան 'ի դուռն ըստ հրամանին,
Ցարմութիւն ընկանակն այն շնորհեցին,
Ցիւրեանցն 'ի յարկ ըղմուրացիկն հրաւիրելով
Ի սեղան պարզ խորտիկս համեղ պատրաստելով:
Բայց կշտացեալ լեալ մուրացիկն յառաջնմէ
Շնորհակալ զգացմունքեանց լինի 'սրտէ,
Բազկատարած առ Տէր էից բարեմաղթէ
Ըզնկանակն 'ի պարգեւ տուեալ պատասխանէ.
« Երախտապարտ եմ' բերանով իմ օրհնաբան,
« Տացէն երկինք ըստ ձեր սրտից ողորմութեան,
« Տացէն անբաւ ըստ խորհրդոց ձեր մտադիւր,
« Արդ ձերմանէս, հնչէ տալ ընդհանուր »:
« Բայց արդ չկամ զկարողանձին հիգացելոյ,
« Զի ժամք երկու դեռ եւս անցին յետ ճաշելոյ.
« Անշուշտ եւ զայս ողորմութիւն ձեր գթութեան
« Վայելեսցեն [illegible] յիմ ընկերին »:
Յայնժամ եղեալ աղքատն արտաքս արագ արագ.
Գնայր. մտանէր, գէտ յիւր խրճիթ յոգնավաստակ.
Հիւզն արտաքոյ էր քաղաքին վայր զուարճալի,
Երկրատասան ասպարիսաւ միայն հեռի:
Բա՛ աւելի յայսմ վայրի սակաւ հացին
Ուրախ առնէ զոգիս մարդկան բազմաքատիկ.
Անդօրրաւոր [illegible] զցուրտ վճիտ ջրին
Անուշահոտ վայելէ նա կեանս երջանիկ:
Նոյն վայրն համբուն գեղադալար շուրջ զխրճիթօք
Մուրացկանին խաղաղուէտ տան կեանս բարւօք,
Զի քան զամէն բարբաստանս խիկ զվայրն համարէր.
Քան զոսկեղէն ապարանսն հիւզն էր 'ի վեր:

Յայնժամ թագուհւոյ բախարկելով դուռն անշուք խրճիթին
Եմուտ հանդիստ տալ անդամոցն յերեկոյին ,
Բարեմաղթութ առ Տէր Յիսուս լեալ յայնցանէ .
Որք կատարին ողորմութեան յանկեղծ սրտէ .
Մինչ օրն իջանէր տանիւք զեկեալ 'ի շող լուսոյ
Ամպէն երագ հասանէին ժամք գիշերոյ ,
Լուսնի դէմք և եթ ցոլան աղօտ յերկնից կամար .
Զախտաւորեն զաղջամղջին թանձր խաւար :
Այն ինչ մերձ էր աղքատն 'ի նիրհ յիւր անկողնի ,
Զայն տայր անդէն զք պատուական հէգ պատանի .
« Բաց ինձ , տէր , հիւանդս դդուռն ինձ թշուառիս .
« Հիւրընկալու լե՛ր խաւարչուտ 'ի գիշերիս ,
« Քանզի տուն իմ գալով սրդէն 'ի քաղաքի
« Ի լոյս պայծառ առաքինեացն եկի անտի .
« Ի հայթայթանս խուրձ ինչ փայտից խնկայի զարդ .
« Բռնութեան անձնաւորին եղեւ իմ գործ » :
Աղքատն անդէն ընդոծուն երագ փափկանակի .
Զգայ զի 'նա կարեկցութեան էր արժանի .
Հրաւէր կարդաց ժպտով գթոյք պատանեկին .
Պատուիրել նմա յուղելն 'ի սիրտ եռանդագին :
Բայց պատանին սովորականն ունելոյ քաղց՝
Յետ հանգչելոյն 'ի մաւրայքէն խնդրէր զհաց .
Եւ մաւրայիկն շնորհել նմա ոչ խնայեաց
Ըղձիկանանին որ 'ի պարկին փշրանակեալ :
« Զայս նկանակ , ասէր աղքատն հրճուեալ 'ի սիրտ .
« Այսօր ետուն յողորմութիւն զուարթամիտ .
« Ոչ զգալով նօթիս անձին եդի 'ի պարկ ,
« Առ տամ յաժար կերակուրս քեզ , պատանեակ » :
Զեւ 'ի վախճան ընթրեացն հասեալ պատանեկին
Ահիւ սպիտակ աղքատն անդէն 'ի հիւղեկին ,
Տեսանելով ընդպատանւոյն գոյն 'ի դալկան ,
Որ կայր յապաշ և չնչասպառ որպէս դարձան :
Բայց աղքատին ահն և տագնապ կոտէր զոգին ,
Ընդպատանեկն չէր ակամ նա ամենեւին .
Դիմօք թախծեալ պատառոտեալ կայր աղէանիւ ,
Զեղս խնդրէր հայթայթանաց նա քաջալանջ :
Համայն այնպէս 'ի զուր ջանայր զօղ ծածկեալ .
Զի նա ժանտայ մահուն մատնեալ էր դառնորակ .
Յուսահատուր եղեալ 'ի սիրտ տարագայման .
Մնայր անձնիւ անկենդանոյ արփւոյն ծագման :
Յարեւելից եկն արշալոյսն լուսաւոր ,
Եւ ընդ նմին արեգն 'ի գոյն փառկամկարմիր .
Յայնժամ աղքատն անկեալ յուղի հաս 'ի քաղաք ,
Դատաւորին զմիտ առընթեր յայտնասաստ :
Պատմեալ նմա զանցսն իւրոց անկեղծ ողջոյն ,
Արձակեցան աքք ստափկանք 'ի տես գործոյն .
Խուզեն գտեալ պատճառ միայն զհացըն ծծկլեալ ,
Որ խոց մահուան պատանեկին լեալ էր առիթ :
Յայս փոյթ ահա մինչ պատանւոյն անդ գոլանեալ
Սպառէին նորա ծնողք 'ի վարանման ,
Յեզակարծուստ լուան բարբառ 'ի սպասուոյն ,
Գոյժ քարոզին էր մահ որդւոյն իւրեանց միայն :
Սակայն ոչինչ օգնէ ողբումն և տագնաչուք .
Կորուստն անդարձ չորիցն անբուժ առթէն միշտ ցաւ .
Օրէնք անեղծ սահման անշարժ մեզ հաստեցաւ ,
Զոր սերմանեն բնոյն հնչեն մեզ հասարակաւ :

Յարութիւն սարկաւագ
Սեւորդեան :